

גמרא:

ומקשה הגמרא: הרי המעשה ברבי ישמעאל שהתיר כעורה שנעשית נאה, בא לסתור את דברי המשנה שאם נעשית נאה לאחר מכן הרי זה "נולד" שאין לו היתר, ואין זה דרך התנא להביא מעשה הסותר את דבריו, אלא רק דעה החולקת.

ומשנינן: הסורי מחסרא בלשון המשנה, והכי קתני:

רבי ישמעאל חולק, ואומר: אפילו כעורה ונעשת נאה, שחורה ונעשת לבנה, קצרה ונעשת ארוכה, אפשר להתיר את נדרה, שאין זה נולד.

ומעשה באחד שנדר מבת אחותו, והכניסו לבית רבי ישמעאל, ויפוח. וכולי.

ב-10 תנא, שנה התנא בכרייתא כיצד היתה מכוערת ויפוח:

שן תותבת, שן מלאכותית מכוערת היתה לה, שנפלה שינה ושמו שן תותבת במקומה. ועשה לה רבי ישמעאל שן תותבת של זהב, משלו, ובכך התייפחה.

כי שכיב כשנפטר רבי ישמעאל, פתח עליה, עליו במספד, החוץ ספדנא, ואמר הכי:

בנות ישראל! על רבי ישמעאל בכינה, כי הוא המלבישכן! וכולי.

הוא דאמר לה לדביתהו לאשתו: קונם שאי את נהנית לי עד שתטעימי את תבשילך לרבי יהודה ולרבי שמעון.

הלכה אליהם האשה עם תבשילה, ובקשה מרבי יהודה ורבי שמעון שיטעמו ממנו.

רבי יהודה טעים מהתבשיל, על אף שהיה בכך זילזול בכבודו.

אמר, דן רבי יהודה בלימוד של קל וחומר:

ומה כדי לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה: שמי [שמו של הקב"ה], שנכתב בקדושה, ימחה על המים המאררים!

מי שנסתרה אשתו עם אדם זר, לאחר שקינא לה והתרה בה שלא תיסתר איתו, הרי היא נאסרת עליו, עד שיביאה למקדש וישקה אותה במים מאררים, והמים בודקים אותה אם היא טמאה או טהורה.

וכותב הכהן את פרשת סוטה, ששמו של הקב"ה מוזכר בה, ומוחה את כל הפרשה על המים, ומשקה בהם את הסוטה.

ונמצא, שמוחק הכהן את הפרשה עם שמו של הקב"ה על המים, כדי שאם תמצא האשה טהורה, יחזירנה בעלה, ויחיה עמה בשלום.

ועושים זאת, למרות שהטלת השלום ביניהם היא בספק.

כי אין ודאות שיהיה שלום ביניהם, שהרי על הצד שהיא זינתה, היא תמות, ולא יהיה שלום ביניהם.

ואם כן, אני, שאיני גדרש אלא להתבנות ולטעום מהתבשיל שהביאה לי אשה זאת, כדי שלא יחול עליה הקונם של בעלה, על אחת כמה וכמה שצריך אני לשאת בבזיון כדי שיהיה שלום ודאי ביניהם.

אבל רבי שמעון לא טעים.

אלא קילל רבי שמעון את בעלה, על שזילזל

דומה לאניצי פשתן, שהן נפוצות וכרוכות זו בזו.

— שמא עיניה נאות? —

טרוטות עגולות הן!

— שמא אזניה נאות? —

כפולות, גדולות כאילו היו כפולות, הן!

— שמא חוטמה נאה? —

בלום, מכורץ ונראה כסתום הוא!

— שמא שפתותיה נאות? —

עבות הן!

— שמא צוארה נאה? —

שקוט קצר הוא!

— שמא כריסה נאה? —

צבה, כרס נפוח הוא!

— שמא רגליה נאות? —

רחבות הן כשל אוזא!

— שמא שמה נאה? —

לכלוכית שמה.

אמר להן:

בכבודם של תלמידי חכמים, ואמר: ימותו כל בני אלמנה [רמז לבעל הזה, שאינו מחונך, כמו בני אלמנה, שלא היה להם אב לחנכם⁽⁶⁾], ואל יזוז שמעון ממקומו לטעום מהתבשיל בגלל רצונו של זה.

ועוד סיבה שבגללה לא טעם רבי שמעון: כי היכי דלא לתרגלי למינדר. שלא יתרגלו האנשים לנדור בקלות, כדי להשיג בכך את מאווי לבם.

ההוא דאמר לדביתהו לאשתו: קונם שאי את נהנית לי עד שתרוקי בו ברשב"ג.

אתה, באה האשה, ורקקה אלבושיה, על בגדו של רשב"ג, ושרייה, והתיר לה להננות מבעלה, שהרי התקיים התנאי.

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: והא האי גברא, לזילותא של רשב"ג קא מיכוין, ואין זלזול אלא אם ירקה בו עצמו, ולא כשירקה בבגדו.

אמר ליה רבינא: מירק על מני, יריקה על בגדיו דרשב"ג — זילותא רבתא היא!

ההוא דאמר לה לדביתהו, לאשתו: קונם שאי את נהנית לי, עד שתראי מום [כמו "מאום"], והיינו, עד שתוכלי להראות מאומה, משהו יפה שביך [שבך], לרבי ישמעאל ברבי יוסי.

אמר להם רבי ישמעאל ברבי יוסי: שמא ראשה נאה?

אמרו לו: ראשה סגלגל, עגול, ומכוער הוא.

— שמא שערה נאה? —

6. לפי הרא"ש. ועייין בר"ן המבאר באופן אחר.

יפה קורין אותה לכלוכית, שהיא מלוכלכת במומין, ויפה לה השם הזה, לתאר אותה בו.

ושרייה רבי ישמעאל ברבי יוסי, כי מצא בה דבר יפה, בשמה "ליכלוכית".

ההוא בר בבל דסליק שעלה לארעא דישראל. נסיב איתתא. ונשא בה אשה שלא היתה מבינה את רמז הלשון, אלא היתה עושה כל דבר כפי פשטות לשונו.

אמר לה בעלה: בשילי לי "תרי טלפי", ורמז לשונו הוא לדבר מועט, שתבשל לו מעט, תבשיל אחד או שניים.

והיא בשילה ליה תרי טלפי, שתי מידות מליאות ממה שביקש, כלשונו הפשוט.

רתח התרגז עליה, עליה.

למחר אמר לה: בשילי לי גריוא, ורמז הלשון הוא מידה מרובה.

והיא בשילה ליה גריוא, מידה מסוימת רגילה, כשמה הפשוט.

אמר לה: זילי איתי, לכי והביאי לי תרי בוציני, אבטיחים.

אזלת, ואייתי ליה תרי שרני, נרות כלי חרס שנותנים בו שמן ופתילה], אשר בלשון התרגום נקראות גם הן בוציני.

אמר לה: זילי תברי יתהון שברי את הנרות הללו על "רישא דבבא" [ראש הפתח, דהיינו, הדלת שבשער הבית]. והיא הבינה שיש לה לשבור אותם על ראשו של בבא בן בוטא שהיה גדול הדור.

הוה יתיב היה יושב בבא בן בוטא, אבבא, על פתח בית הדין, וקא דאין דינא, ודן את הדין.

אזלת ותברת יתהון, הלכה האשה ושברה את נרות החרס על רישיה של בבא בן בוטא.

אמר לה: מזה הדין דעברת, מדוע זה שעשית כך?

אמרה ליה: כך ציוני בעלי!

אמר לה: כיון שאת עשית רצון בעליך — המקום יוציא ממך שני בנים כנגד שני הנרות ששברת עלי משום שכך ציווך בעלך, שיהיו כמוני, כבבא בן בוטא.

הדרן עלך פרק רבי אליעזר

פרק נערה המאורסה

פתיחה

א. הפרת נדרי הבת על ידי האב

אמרה תורה בפרשת מטות: "ואשה כי תדור נדר לה, ואסרה אסר בבית אביה בנעוריה. ושמע אביה את נדרה, ואסרה אשר אסרה על נפשה, והחריש לה אביה, וקמו כל נדריה, וכל איסר אשר אסרה על נפשה, יקום.

ואם הניא [הפר] אביה אותה ביום שמעו, כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום. וה' יסלח לה, כי הניא אביה אותה".

פסוקים אלו אמורים בבת קטנה שנדרה נדר במשך שנתה השתים עשרה, שנדריה נבדקין. ואם היא יודעת לשם מי נדרה, נדרה נדר, על אף שהיא קטנה.

וכן נערה שנדרה נדר בזמן נערוּתה, בשנתה השלוש עשרה, משעה שתביא שתי שערות, עד ששה חדשים לאחר מכן.

הקטנה והנערה נמצאות ברשות האב לעניני נדרים, ומכח זה הוא יכול להפר את נדרן.

אך לא כל נדר יכול האב להפר!

אלא, רק אם נדרה נדר שהוא עינוי נפשה,

או שנדרה בדבר שהוא בינה לבין אביה,⁽¹⁾ רק אז יכול אביה, ביום שמעו את הנדר, לומר לה: מופר לך! או כל לשון אחרת אשר משמעותה היא שאינו מסכים לנדר. ובכך הנדר מופר.

ואם שתק האב ביום שמעו את נדרה של בתו, או שאמר בפירוש שהוא "מקיים" את הנדר, הרי הנדר מקוים, ושוב אין אפשרות בידי האב להפר את הנדר.

ב. הפרת נדרי האשה על ידי הבעל

עוד אמרה תורה בהמשך הפרשה:

"ואם היו תהיה לאיש, ונדריה עליה, או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה.

ושמע אישה ביום שמעו, והחריש לה, וקמו נדריה, ואסרה אשר אסרה על נפשה יקומו.

ואם ביום שמוע אישה, יניא אותה, והפר את נדרה אשר עליה, ואת מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה, וה' יסלח לה.

ואם בית אישה נדרה, או אסרה איסר על נפשה בשבועה –

ושמע אישה והחריש לה, לא הניא אותה.

גם האב אינו יכול להפר אלא נדרים אלו בלבד. אבל שיטת הרמב"ם היא, שדין זה אמור רק בהפרת הבעל, אבל לגבי הפרת האב כתוב בתורה "כל נדריה", ולכן יכול האב להפר את כל נדרי בתו. וסובר הרמב"ם, שמאחר ובבבלי לא הוזכר כלל ההיקש שמובא בספרי

1. זו היא שיטת הר"ן שזכות האב להפר נדרי בתו אינה אלא בנדרי עינוי נפש או בנדרי שבינו לבניה. ומקורו בדברי הספרי, וכן בירושלמי, שמקישים דין האב לדין הבעל, וכשם שלגבי הבעל כתוב בפירוש בתורה שיכול להפר רק נדרי עינוי נפש או נדרים שבינו לבניה, כך

לחוד להפר את הנדר, כי היא זקוקה להפרת שניהם יחד.

מתניתין:

נערה המאורסה שנדרה נדר –

אביה ובעלה מפירין נדריה בשותפות, ואין האחד יכול להפר בלא השני.

הפר האב ולא הפר הבעל, או הפר הבעל ולא הפר האב, אינו מופר הנדר, עד שיפרו שניהם.

ואין צריך לומר, שאם קיים אחד מהן את הנדר, שלא תועיל הפרת השני, משום שצריך ששניהם יפרו את נדרה כאחד.

גמרא:

והוינן בה: מדוע הוצרך התנא לשנות בסוף המשנה שאם הפר האב לבד או הבעל לבד, אין הנדר מופר?

והלא היינו רישא [זה שנה כבר התנא ברישא], שאביה ובעלה מפירין נדריה. ומובן מאליו שלא תועיל הפרת האב או הבעל לחוד.

וקמו כל נדריה וכל אסר אשר אסרה על נפשה יקום.

ואם הפר יפר אותם אישה ביום שמעו, כל מוצא שפתייה לנדריה ולאסר נפשה לא יקום. אישה הפרם, וה' יסלח לה.

כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש, אישה יקימנו, ואישה יפרנו.

פסוקים אלו אמורים לגבי אשה נשואה או מאורסת [שנתקדשה ועדיין לא נישאה], שנדרה נדרי עינוי נפש או נדרים שענינם הוא דברים שבינה לבין הבעל, שיכול הבעל להפר נדריה ביום שמעו.

ואם שתק ביום שמעו, או שקיים בפירוש את נדרה, הרי הנדר מקיים, ושוב אין אפשרות בידי הבעל להפר את הנדר.

הבעל מפר לבדו את נדרי אשתו הנשואה לו. אבל הארוס אינו יכול להפר לבדו את נדרי ארוסתו.

אלא, אם ארוסתו היא נערה, שהיא עדיין ברשות אביה לענין הפרת נדרים עד הנישואין, אזי יכול הארוס להפר את הנדר בשותפות עם האב, שגם הוא צריך להפר את נדרה.

אך אין אפשרות לאב לחוד ולא לארוס

הוא להפר את כל נדריה. אבל זכות הבעל היא משום שאשה הנודרת, על דעת בעלה היא נודרת, ומשום כך אמרה תורה שיכול הבעל להפר את נדרה כאשר אין דעתו מסכמת עם הנדר. ולכן זכות הבעל להפר היא רק בנדרי עינוי נפש או נדרים שבינו לבינה, מאחר ורק בנדרי אלו נודרת האשה על דעתו. [עפ"י בד

ובירושלמי, על כרחך ששיטת הבבלי חלוקה בזה על הירושלמי.

ויתכן להסביר את החילוק בין אב לבעל, לפי מה שכתב באור שמח (פי"ג מהל' נדרים הלכה ט') ששונה זכות האב בהפרת נדרי בתו מזכות הבעל בהפרת נדרי אשתו. כי זכות האב היא משום בעלותו עליה, וכיון שהיא ברשותו יכול